

Guía de boas prácticas Issga

Prevención de riscos laborais
durante o embarazo e a
lactación no sector agrario

Instituto Galego de Seguridade e Saúde Laboral

XUNTA DE GALICIA

Edita
Instituto Galego de Seguridade e Saúde Laboral (Issga)

Casa da Parra. Praza da Quintana, s/n

15704 Santiago de Compostela

www.issga.xunta.es

Santiago de Compostela, 2016

Autoría

Técnicos do Issga

Mª Paz Eyre Vázquez

Myriam Garabito Cociña

María García Díaz

Colaboración técnica

Gema Bértoa Veiga

Agradecementos

Centro de Formación e Experimentación Agroforestal de Becerreá

Granxa Maruxa

Deseño e maquetación

www.analit.es

Imprime

Tórculo Comunicación Gráfica, SA

Depósito legal

C 1857-2016

© Issga, Xunta de Galicia.

Guía de boas prácticas Issga_Embarazo e lactación no sector agrario.

Esta obra está dispoñible para a súa consulta e descarga no enlace seguinte:

<http://issga.portal/contido/documentacion/publicacions/>

Esta obra se distribúese cunha licenza CC-Atribución-CompartirIgual 4.0 España de Creative commons. Para ver unha copia da licenza, visite:

https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.es_ES

Índice

1. Presentación	6
2. Perspectiva do sector	8
2.1 Características do sector	10
2.2 O colectivo.....	12
2.3 Modalidades de traballo.....	14
2.4 Tarefas principais	16
2.5 Ferramentas	18
2.6 Maquinaria.....	20
3. Características da muller en situación de embarazo, posparto e lactación	22
4. Boas prácticas para evitar os riscos no embarazo e na lactación	24
Riscos e medidas preventivas	
4.1 Riscos físicos	24
4.2 Riscos químicos	29
4.3 Riscos biolóxicos	30
4.4 Riscos ergonómicos e psicosociais	31
5. Efectos sobre a saúde no embarazo e na lactación	34
6. 12 consellos útiles	36
7. Ten en conta que	38

O Instituto Galego de Seguridade e Saúde Laboral (Issga) configúrase como o órgano técnico da Xunta de Galicia en materia de prevención de riscos laborais.

Para o cumprimento dos seus obxectivos o Instituto desenvolve, entre outras, accións de información, divulgación, formación e sensibilización nas diferentes disciplinas preventivas.

Os plans de actividades do Issga dos últimos anos prestan unha especial atención ás distintas actividades económicas do sector primario galego.

Deste xeito o Issga leva elaborando diverso material formativo e informativo dirixido aos

traballadores e traballadoras do sector primario, con distintos formatos: guías de boas prácticas, trípticos, carteis, fichas divulgativas e documentos audiovisuais, entre outros.

O sector agrario na nosa comunidade autónoma ten unha serie de características e peculiaridades propias que convén ter en conta á hora de deseñar unha correcta política preventiva neste ámbito laboral.

Garantir postos de traballo seguros e saudables, exentos de risco para a reprodución tanto para o home coma para a muller, é garantir unha mellor calidade de vida e de traballo para a poboación traballadora actual e futura.

Malia que a prevención das alteracións da reprodución non sería completa se non se tivera tamén en conta a saúde reprodutiva do home e da muller na idade fértil, a finalidade desta guía é proporcionar unha ferramenta para mellorar as condicións de traballo exclusivamente da muller grávida, que deu a luz recentemente ou en período de lactación, para que realicen as súas tarefas de xeito seguro e saudable.

Os cambios fisiolóxicos e anatómicos que ocorren durante o embarazo, o posparto e a lactación e as posibles complicacións, poden interferir na capacidade para traballar da muller. Por outra banda, as condicións de

traballo nas que desempeña a súa actividade poden repercutir na súa saúde, no curso do embarazo, no futuro neno ou nena e na lactación.

Con esta publicación esperamos ter cumprido o obxectivo formulado e que se logre mellorar a seguridade e a saúde laboral deste colectivo.

Adela Quinzá-Torroja García

Directora do Issga

2

Perspectiva do sector

O sector agroforestal desempeña un papel estratéxico en Galicia polo seu peso económico e social. Nas últimas décadas sufriu unha profunda transformación, debido á profesionalización e á especialización do sector, ademais da diminución do número de explotacións e do aumento das súas dimensións.

(Fonte: datos do IGE de setembro de 2015).

O número total de persoas afiliadas á Seguridade Social en Galicia na actividade de agricultura, gandería e silvicultura é 44.427, 38.718 das cales son de agricultura e gandería e 5.709 de silvicultura e explotación forestal.

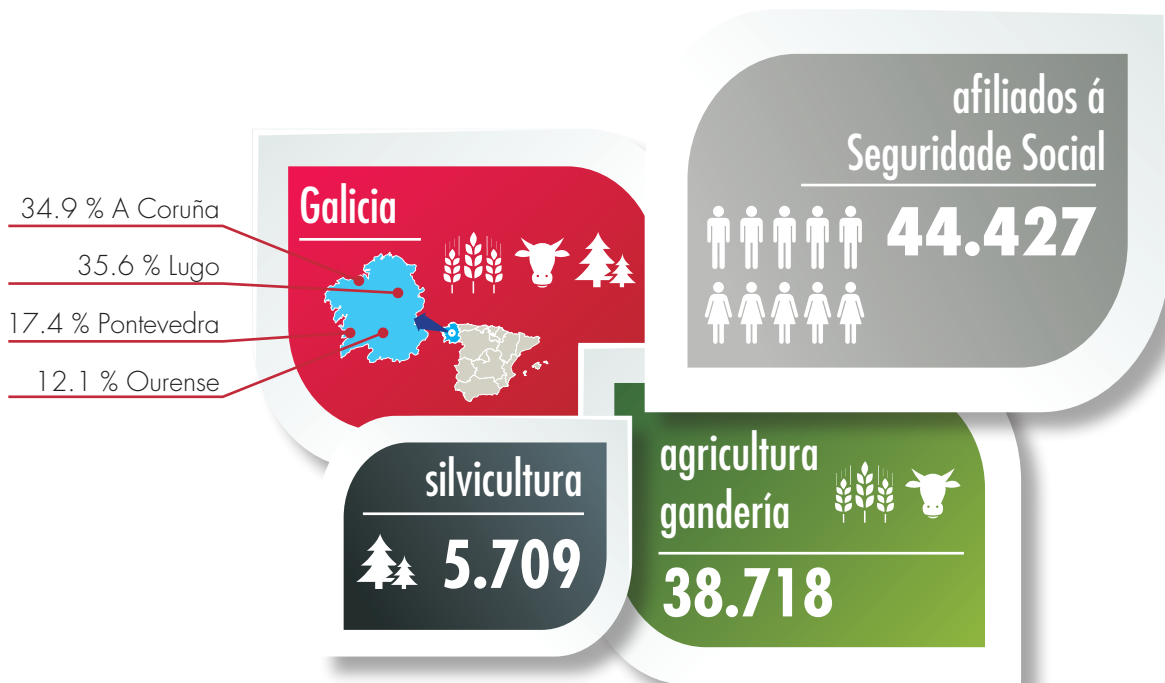
Agricultura

Gandería

Silvicultura

- Dispersión xeográfica da actividade.

- As explotacións agropecuarias son fundamentalmente de carácter familiar, polo que a maioría dos traballadores son autónomos, ao contrario que nas explotacións forestais nas que a meirande parte son traballadores por conta allea.

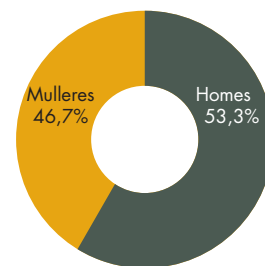

- Diversidade de tarefas: manexo de maquinaria agrícola e forestal, aplicación de praguicidas e outros produtos químicos, coidado de gando...
- Multiplicidade de riscos: caídas, golpes, uso de produtos químicos, manipulación de cargas, realización de esforzos, posturas forzadas, xornadas prolongadas, picos de traballo por campañas, etc.
- Duras condicións nas que se realizan as tarefas: horarios excesivos, factores ambientais adversos e esixencia física.
- Situacións de estrés: o coidado permanente do gando, o constante control da maquinaria, as novas tecnoloxías, a incerteza que xeran as políticas agrarias comunitarias, o risco económico e a excesiva burocracia.
- Falta de formación en canto aos riscos laborais e a súa prevención.
- Escasa realización da vixilancia da saúde deste colectivo.

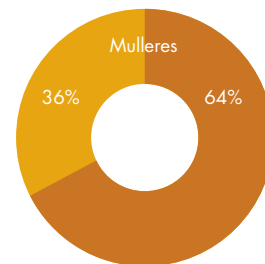
- A representación feminina é moi importante nos subsectores agrícola e gandeiro. No subsector forestal é escasa.

- O 46,7% da poboación ocupada son mulleres, o 36% das cales corresponde a mulleres no tramo de idade de 16 a 49 anos. Este é o colectivo que se pode considerar con risco para o embarazo, posparto e lactación natural.

Traballadores/as do sector agrario

Mulleres en idade fértil

de 16 a 49 anos
de 50 a 65 anos

(Fonte IGE : datos da enquisa de poboación activa do 2015/III)

- A maioría das traballadoras son autónomas, polo tanto non existe un seguimento da influencia das condicións de traballo e dos riscos inherentes a elas na súa saúde durante este período.

2

2.3_Modalidades de traballo

O sector agrario e forestal en Galicia abrangue diferentes modalidades:

1

Traballos agrícolas

2

Traballos de explotación gandeira

3

Traballos agropecuarios
(agricultura e gandería)

4

Traballos con
maquinaria agrícola e
forestal

5

Traballos con
manipulación de
praguicidas

6

Traballos en
invernadoiros

7

Traballos
forestais

2

2.4_Tarefas principais

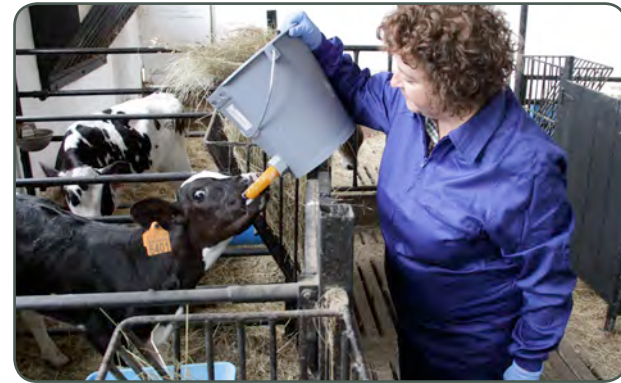
1. Tarefas agrarias

- Preparar o terreo
- Sementar
- Aplicar praguicidas
- Recolleita
- Usar ferramentas e maquinaria agrícola

2. Tarefas de gandería

- Alimentar o gando
- Muxir animais
- Pastorear ou conducir o gando
- Limpar e manter as instalacións
- Usar ferramentas e maquinaria agrícola
- Levar a cabo tarefas relacionadas coa saúde e coa reprodución dos animais

3. Tarefas en invernadoiros

- Preparar a terra e sementar
- Aplicar fertilizantes e praguicidas
- Eliminar os talos inúteis, esfollar, podar e guiar o crecemento das plantas e froitos
- Cortar, clasificar e empaquetar

4. Tarefas forestais

- Plantar e renovar as árbores
- Rozar e rarear o monte
- Cortar, cargar e transportar

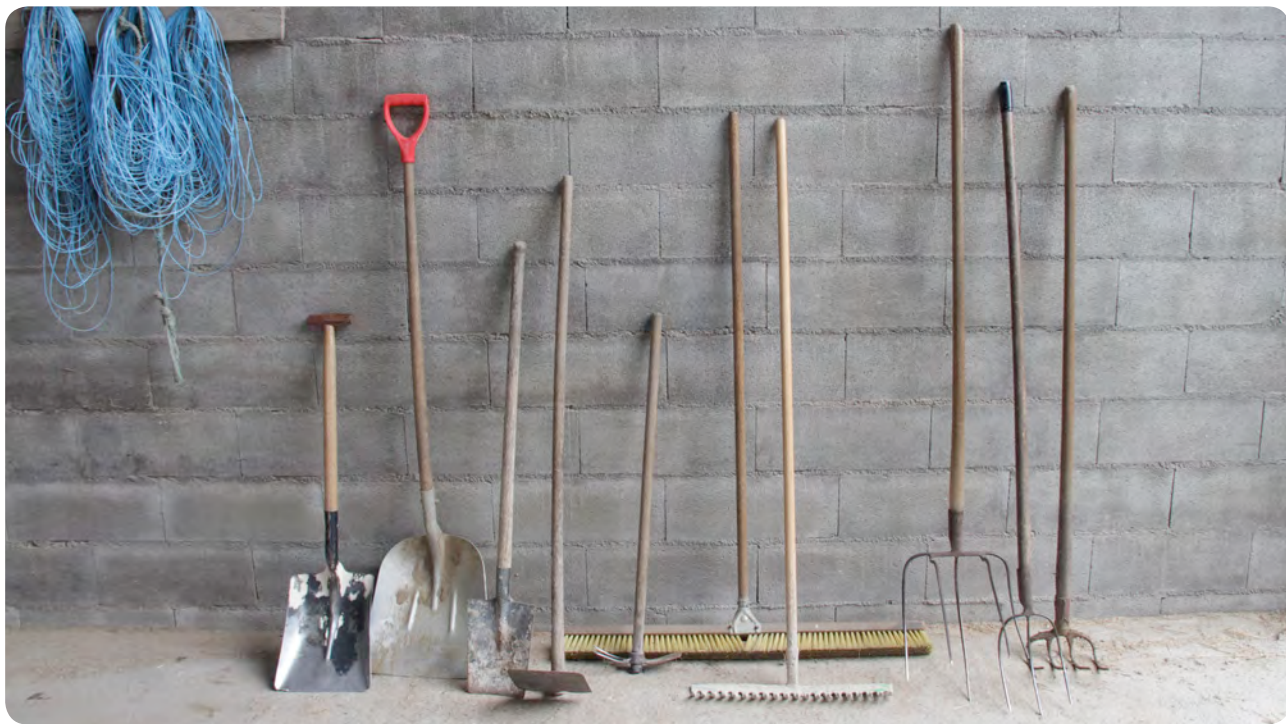

2

2.5_Ferramentas

As ferramentas empregadas no sector varián
dependendo da tarefa que realicen

2

2.6_Maquinaria agrícola e forestal

A maquinaria que se emprega neste sector é moi variada

3

Características da muller en situación de embarazo, posparto e lactación

• Embarazo

O embarazo supón unha serie de cambios na muller cuxo obxectivo é asegurar a supervivencia e o axeitado desenvolvemento do feto. Malia ser un proceso fisiolóxico, o certo é que algúns destes cambios poden limitar a capacidade funcional da traballadora grávida e a súa tolerancia a determinadas condicións da contorna laboral. Os cambios máis relevantes da muller grávida maniféstanse a nivel circulatorio, no peso corporal, na postura e no equilibrio, na lasitude ligamentosa e na frecuencia urinaria.

- **Posparto**

Durante o posparto a muller presenta cambios tales como molestias urinarias, cansazo, alteracións emocionais, falta de sono, incontinencia urinaria que poden limitala na realización das súas tarefas.

- **Lactación**

No período de lactación a traballadora pode ter molestias a nivel físico coma sensibilidade nos seos, presenza de gretas ou mastite; dificultades para a produción de leite por substancias químicas ou por condicións de traballo estre-

santes; inconvenientes á hora de poder compatibilizar a xornada laboral coas tomas, así como no desenvolvemento daquelas tarefas nas que existan axentes nocivos que se poidan transmitir por contacto ou polo leite materno.

4

Boas prácticas para evitar os riscos no embarazo e na lactación

Riscos e medidas preventivas

1. Riscos físicos

Calor ou frío extremos

En xeral considéranse situacións ambientais con posible risco para o embarazo aquelas nas que a temperatura é maior de 28°C ou menor de 10°C.

Medidas preventivas

- Emprega roupa de traballo adecuada á temperatura.
- Non realices traballos en lugares ou momentos do día con altas ou baixas temperaturas.
- Bebe líquidos con frecuencia.

Ruído

A exposición a ambientes ruidosos no traballo é prexudicial para a embarazada e para o feto. A protección na nai non elimina o risco para o feto.

Medidas preventivas

- Evita os ruídos molestos e intensos.
- Se non podes evitar o ambiente ruidoso, reduce o tempo de exposición, cambia o momento de realización da tarefa ou trócaa con outra persoa.

Vibracións

Estás exposta ás vibracións cando utilizas tractores, colleitadoras, empacadoras, debulladoras, sementadoras, pas mecánicas, etc. e no manexo de equipos manuais como motocultores, motoserres, rozadoiras, etc. que poden ser prexudiciais para o embarazo.

Medidas preventivas

- Evita ou reduce o seu uso sempre que poidas.
- Vixía o estado das ferramentas ou maquinaria agrícola que vaías utilizar.

Radiación non ionizante

A exposición a campos electromagnéticos, ultravioletas, infravermellos, radiofrecuencia, microondas e ultrasóns poden ter efectos adversos para o embarazo e o feto.

Medidas preventivas

- Evita a exposición durante o embarazo e a lactación.

Caídas, golpes e choques

Ao realizar traballos en altura, en chans esvaradíos, ao traballar entre animais, usar ferramentas e maquinaria agrícola, etc., podes sufrir accidentes que che causen lesións a ti e ao feto.

Medidas preventivas

- Evita os traballos sobre superficies elevadas, inestables ou escorregadizas.
- Evita as tarefas nas que poidas recibir golpes.
- Tenta non circular por terreos irregulares e conduce a baixa velocidade, sen freadas ou sacudidas fortes.

2. Riscos químicos

Alguns produtos químicos poden ser perigosos para o embarazo e a lactación natural. Entre estes encóntranse os canceríxenos, os mutáxenos, os tóxicos para a reprodución, os alteradores hormonais e os neurotóxicos que se poden atopar en praguicidas, deterxentes, disolventes, etc.

Medidas preventivas

- Le a etiqueta e a ficha de datos de seguridade dos produtos que empregues, onde che informan se é perigoso para mulleres embarazadas ou para a lactación natural. Fíxate nas frases R ou H que indican perigo para o embarazo e a lactación.
- Se é perigoso, cámbiao por outro que non o sexa se é posible, e senón sigue as medidas preventivas que indica o fabricante do produto.

- Traballa con ventilación axeitada para reducir a concentración ambiental de partículas coma o po e a néboa, vapores e gases perigosos.
- Usa equipos de protección individual (EPI) axeitados e en bo estado.
- Garda e lava por separado a roupa de rúa e a de traballo.
- Coida a túa hixiene persoal durante o traballo e nunca comas, bebas ou fumes se estás a manipular produtos químicos.

Equipos de protección individual para a aplicación de praguicidas.

3. Riscos biolóxicos

Algunhas enfermidades infecciosas contraídas durante o embarazo poden producir danos no feto. Transmítense polo contacto con animais, produtos de abortos ou partos, esterco, xurros, augas residuais, solos e materiais contaminados por virus, bacterias, endoparásitos..., coma por exemplo, a *Brucella abortus*, a *Listeria monocytogenes* e o *Toxoplasma gondi*.

Medidas preventivas

- Realiza ás inspeccións sanitarias aos animais.
- Evita o contacto con animais enfermos ou mortos, coas súas placentas ou outros tecidos e cos materiais contaminados, esterco e xurros.
- Elimina os residuos biolóxicos de forma axeitada.

- Emprega equipos de protección axeitados: luvas, máscara, roupa e calzado.
- Garda e lava por separado a roupa de traballo e a de rúa.
- Sigue normas de hixiene persoal, lava as mans con frecuencia.
- Limpa e desinfecta os lugares e os materiais de traballo.

4. Riscos ergonómicos e psicosociais

Riscos ergonómicos I

As posturas forzadas que se manteñen durante moito tempo poden resultar daniñas para a embarazada e o feto, por exemplo, cando se traballa en crequenas, axeonllada, sentada, de pé ou co tronco inclinado.

Medidas preventivas

- Realiza cambios posturais frecuentes.
- Fai pausas para descansar ao longo da xornada laboral.
- Utiliza roupa e calzado cómodos.
- Recoméndase usar medias de compresión venosa.

Riscos ergonómicos II

A manipulación manual de cargas e a aplicación de forza ao arrastrar ou empurrar poden producir danos á traballadora grávida e durante a lactación debido aos cambios fisiolóxicos propios deste estado, como é o aumento de volume do abdome que dificulta o manexo das cargas.

Medidas preventivas

- Evita aquelas manipulacións que supoñan un risco de sufrir golpes a nivel do abdome.
- Durante os seis primeiros meses de embarazo:
 - Se o manexo de cargas é reiterado, o peso máximo recomendado é de 5 quilos.
 - Se o manexo de cargas é intermitente, o peso máximo recomendado é de 10 quilos.
- A partir do sétimo mes de embarazo, evita a manipulación manual de cargas.

Riscos psicosociais

Estes riscos tamén poden influír negativamente no embarazo e na lactación:

- No caso de traballadoras do campo hai que ter en conta o horario de traballo, as xornadas prolongadas, o ritmo de traballo imposto pola tarefa, o gran volume de traballo en determinadas épocas do ano, o estrés derivado dos investimentos, do uso de novas tecnoloxías, o aumento da burocracia, e as posibles perdas económicas.
- No caso de traballadoras forestais: illamento, inestabilidade laboral, problemas para conciliar a vida laboral e familiar, etc.

Medidas preventivas

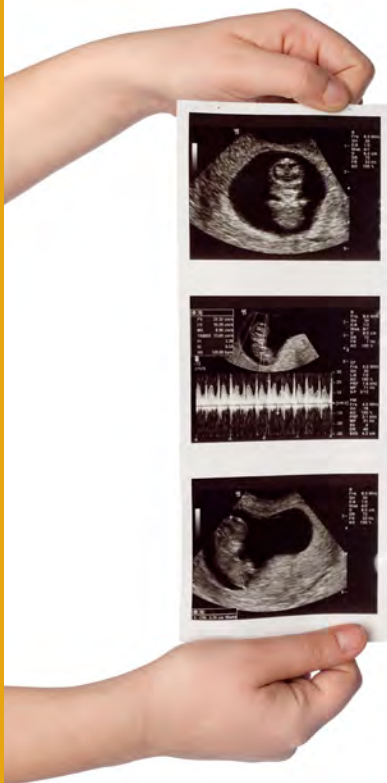
- Evita as xornadas prolongadas. Tenta facer unha xornada diaria igual ou menor de oito horas.

- Evita a sobrecarga de traballo, reduce o volume e o ritmo.
- Realiza pausas máis longas e frecuentes.
- Procura ter un asento ou apoio axeitado cando realices tarefas de pé.
- Adopta medidas que permitan a conciliación da vida laboral e familiar.
- Evita situacións de estrés.
- Favorece as condicións axeitadas para a lactación.

5

Efectos sobre a saúde no embarazo e na lactación

Durante o traballo pódense producir danos tanto na saúde da nai coma na do feto.

Embarazo: aborto, prematuridade, baixo peso ao nacer, malformacións conxénitas, cancro, alteracións do desenvolvemento.

Lactación materna: intoxicación, infeccións, diminución ou supresión da produción de leite materna.

Infancia ou etapas posteriores: cancro, alteracións da capacidade reprodutiva.

Tamén para a embarazada, unha mala organización do traballo pode derivar en fatiga, trastornos dixestivos, nerviosos, metabólicos, cardiovasculares e nun maior risco de sufrir accidentes de traballo.

A realización de sobreesforzos durante o embarazo pode dar orixe a trastornos musculoesqueléticos como lumbalxias, contracturas,...

6

12 Consellos útiles

... 1 ...

Protéxete da calor, do frío extremo e dos ambientes húmidos. Utiliza roupa e calzado cómodo, seguro e axeitado á estación do ano.

... 2 ...

Tenta facer pausas frecuentes, evita as xornadas longas, descansa e durme as horas necesarias.

... 3 ...

Bebe auga e toma refrixerios nutritivos sempre que sexa posible. Non debes saltar as comidas por mor do traballo.

... 4 ...

Evita os ruídos molestos e intensos. Os protectores auditivos protéxente a ti pero non ao feto, en especial, a partir do quinto/ sexto mes de embarazo.

... 5 ...

Reduce o traballo con maquinaria para non estar exposta a vibracións nin a ruídos.

... 6 ...

Evita levantar pesos, facer esforzos, realizar movementos bruscos e adoptar posturas forzadas.

Ten en cuenta que:

⋮ 7 ⋮

Se traballas de pé, débete sentar de cando en vez.

⋮ 8 ⋮

Non fagas traballos sobre superficies elevadas, inestables nin preto dos animais.

⋮ 9 ⋮

Emprega equipos de protección individual axeitados.

⋮ 10 ⋮

Le sempre a etiqueta e a ficha de datos de seguridade dos produtos que vaías manipular porque poden ser prexudiciais para o embarazo, o feto e a lactación.

⋮ 11 ⋮

Evita o traballo con esterco, xurro e animais enfermos ou mortos.

⋮ 12 ⋮

Evita, sempre que sexa posible, as tarefas estresantes.

A close-up photograph of green grass with some yellowing, serving as a background for the top section of the page.

7

Ten en conta que...

1. A prevención comeza mesmo antes de saber que estás embarazada.

2. Existen tarefas que son perigosas para a maternidade. Infórmate.

3. Manter un bo estado de saúde previo favorece o embarazo en tódalas súas etapas.

4. Debes informar o médico do teu estado para previr posibles danos.

5. A formación específica sobre os riscos do teu traballo axuda a te protexer a ti e ao teu bebé.

6. Debes realizar a vixilancia da saúde periódica e específica segundo os riscos aos que estas exposta.

Guía de boas prácticas Issga

Prevenición de riscos laborais
durante o embarazo e a lactación
no sector agrario